

ТЕМНА ТРІАДА ОСОБИСТОСТІ У ТВОРЧОСТІ ТА ДОСЯГНЕННЯХ СТУДЕНТІВ

Актуальність проблеми. В останнє десятиліття зростає кількість емпіричних досліджень, присвячених розумінню «темної» сторони особистості. Чіткого консенсусу, що необхідно або достатньо для того, щоб риса особистості вважалася «темною», не досягнуто. Найбільшу увагу в окресленому проблемному полі приділялося вивченню рис, що отримали назву Темної тріади. Концепт був запропонований дослідниками Делроєм Л. Полхусом та Кевіном М. Вільямсом у 2002 році. За цей час Темна тріада проаналізована у великій кількості академічних публікацій та продовжує викликати інтерес не лише дослідників, а і широкого загалу.

Обґрунтування завдань дослідження. Термін «Темна тріада» відноситься до поєднання трійки негативних рис особистості – нарцисизму, макіавеллізму та психопатії. Вказані риси названі «темними», оскільки кожна з них стає причиною негативної (контрпродуктивної) поведінки людини у навчанні, спілкуванні, на роботі. Всі три риси зумовлюють поведінку, пов'язану з маніпулюванням і обманом інших в гонитві за власною вигодою. Носії рис проявляють схильність до нехтування соціальними нормами, холодність, егоїзм, самозакоханість.

Нарцисизм як компонент Темної тріади проявляється грандіозним егоцентризмом, безпідставним почуттям власної величі, переконаністю у особливих правах, постійною демонстрацією переваги, марнославством, відсутністю співчуття до інших. Риса отримала назву від героя грецької міфології Нарциса, що помер, закохавшись у своє відображення у воді, від споглядання якого не зміг відірватися. Нарцисизм як риса має деякі адаптивні аспекти, оскільки сприяє високій самооцінці та впевненості. У темнотріадному сузір'ї нарцисизм вважається *«найсвітлішою»* рисою (Paulhus & Williams, 2002; Rauthmann, 2012).

Психопатія характеризується імпульсивністю, пошуком гострих відчуттів, безстрашністю, схильністю до агресії. Психопатичні особи вирізняються стійкою асоціальною та зухвалою поведінкою, майже повною відсутністю емпатії, черствістю та бездушністю, як правило, готові зробити або сказати практично все, що завгодно, щоб досягти свого. Такі особи імпульсивні, тож можуть поводитися небезпечно — у деяких випадках навіть скоювати злочини — не зважаючи на те, як їхні дії впливають на інших. Психопатія характеризується зневагою до соціальних норм та прав оточуючих і вважається дослідниками особливо злякисним і, отже, особливо «темним» членом тріади (Paulhus & Williams, 2002; Rauthmann, 2012).

Макіавелізм є третьою складовою Темної тріади. Назва риси є даниною Ніколо Макіавеллі, який у найвідомішій своїй праці («Державець») описав маніпулятивні міжособистісні стратегії в контексті свого історичного часу. Макіавеллізм спричиняє цинічний, маніпулятивний підхід до соціальної взаємодії, відображає надзвичайно егоїстичну орієнтацію, при якій особа готова використовувати будь-які засоби, необхідні для досягнення власних цілей. **Макіавеллізм** проявляється нехтуванням моральними нормами, маніпулюванням та використанням інших, абсолютною байдужістю та черствістю у поєднанні з високо розвинутими комунікативними вміннями та навичками. Носії риси характеризуються як аморальні цинічні особи, орієнтовані у соціальній взаємодії лише на особисту вигоду. Макіавеллізм включає поєднання холодності та цинічного мислення з успішним впливом на інших людей, використанням їх у власних інтересах з неухильним прагненням до статусу, влади, особистого збагачення, досягненням переваг у всьому.

Психопатію і макіавеллізм часто розглядають як «темніші» або «токсичніші» риси особистості, ніж нарцисизм (Rauthmann & Kolar, 2012).

Ця точка зору підтверджується результатами досліджень, які показують, що психопатія та макіавеллізм мають тісніші зв'язки з такими проявами як відносна відсутність моральних міркувань та обмежень (Arvan, 2013; Glenn, Iyer, Graham, Koleva, & Haidt, 2009). Нарцисизм можна виділити як найбільш суперечливу рису Темної тріади, що характеризується не лише негативними, а і позитивними аспектами, спряє успіху та визнанню особи в соціально орієнтованих видах діяльності. Тим не менш індивідуальна композиція темнотріадних рис зумовлює відмінності у життєвих стратегіях і тактиках: психопатія та нарцисизм пов'язані з підвищеним ризиком та імпульсивністю, тоді як люди з високим рівнем макіавеллізму мають більш обережний підхід до життя.

Дослідники відзначають, що хоча «темні» риси особистості соціально неприємні і пов'язані з цілою низкою негативних наслідків, однак можуть бути, принаймні певною мірою, корисними в деяких сферах життя. Наприклад, цікаво, що жінки схильні оцінювати чоловіків з нарцисичними та психопатичними рисами особистості більш привабливими за інших (Carter, Campbell, & Muncer, 2014b; Rauthmann & Kolar, 2013a).

Таким чином, завдання аналізу та дослідження впливу Темної тріади особистості як на контрпродуктивну, так і ймовірно продуктивну поведінку студентів у широкому колі соціальних ситуацій є закономірним кроком.

Наше припущення полягає в тому, що Темна тріада може допомогти молодим людям досягати успіху в житті, оскільки темнотріадні риси пов'язані із прагненням до влади, статусу, соціального домінування. Властиві темнотріадним особистостям бажання залучають їх в першу чергу до занять, що сприяють соціальному успіху. Виходячи з цього, можна припустити, що Темна тріада може суттєво впливати на вибір

професійного напрямку освіти. Ці припущення будуть вивчені в поточних дослідженнях.

Важливим завданням для дослідження є з'ясування питання про те, як риси Темної тріади пов'язані з творчістю. У психології творчості вже давно відому, що творчість може бути пов'язана із соціально неприємними рисами, такими як нечесність, зарозумілість, агресія, ворожість та егоцентризм. Справді, попередній огляд досліджень креативності показав, що творчі вчені та художники, як правило, були ворожими та непоступливими, не приймали групові норми та діяли супротив них (Feist, 1998). Подібні тенденції, як зазначено, характерні для різновидів творчості: мистецтва, науки, повсякденної поведінки. Оскільки риси Темної тріади зумовлюють готовність порушувати соціальні норми, самовпевненість та емоційну холодність, тож можуть мати значення для генерування сміливих, оригінальних ідей, можуть сприяти творчим рішенням.

Таким чином, «темні» риси особистості, які викликають соціальну неприязнь, пов'язані з різноманітними міжособистісними труднощами та потенційно деструктивною поведінкою (агресією, маніпуляцією, використанням інших людей) можуть бути певною мірою корисними в контексті досягнень та творчості. Досвід показує, що освітні підходи спрямовані на розвиток креативності, можуть створювати умови не тільки до самої творчої продуктивності, а й проявів «темних» рис. Доцільно поставити питання та з'ясувати, чи існують відмінності пов'язані з Темною тріадою у людей з різним рівнем академічних досягнень та креативності у різних професійних напрямках освіти.

Багато досліджень підтверджують, що люди з рисами Темної тріади відзначаються стратегією так званої швидкої історії життя. При імпульсивності та відсутності необхідного рівня самоконтролю, такі особи часто проявляють егоїзм, зокрема здатні заводити короткочасні романтичні

стосунки. Також відомо, що відносно «світліші» риси, макіавеллізм і нарцисизм, зменшують соціально небажані аспекти стратегії швидкого життя, дозволяють носіям вказаних рис, успішно функціонувати в суспільстві. В той же час при високому рівні психопатії відповідні адаптивні тактики важко розвинути.

Тож хоча кожен член Темної Тріади привертає увагу своїм соціальним неприязним характером, тим не менш, у кожній рисі є не тільки неприємні, а й адаптивні аспекти.

Дані також свідчать про те, що люди з соціально неприємними рисами самі вибирають кар'єру і заняття, які дозволяють їм використовувати безжалісні щодо інших тактики для отримання бажаної влади, успіху, переваг. Люди з високою Темною тріадою, особливо з високим рівнем нарцисизму, можуть використовувати стратегії самореклами та самоствердження, зачарувати роботодавців, партнерів, відтіснити своїх конкурентів. Успіх Темної тріади залежить від соціального контексту та інших характеристик особистості. Безумовно, необхідні додаткові дослідження, присвячені встановленню закономірностей зв'язку між Темною тріадою та результатами життя. Гордон Олпорт зазначав, що теорія особистості «уникає абсурдності розгляду енергії життя зараз, у теперішньому як такої, що складається з ранніх архаїчних форм (інстинктів, домінантних рефлексів чи незмінного Ід). Навчання породжує нові системи інтересів так само, як нові здібності та навички. На кожній стадії розвитку ці інтереси завжди сучасні; все, що рухає, рухає і зараз» (Allport, 1937, 148).

Темнотріадні особистості, демонструючи самозакоханість та впевненість у власних перевагах, маніпулюючи інтересами, опрацюючи поведінку нарцистичною переконаністю у власному всезнанні, чарівливістю та майстерною комунікацією, досягають успіху як у невеликих, так і масштабних соціальних спільнотах.

Можна очікувати, що подальші дослідження Темної тріади можуть змінити уявлення психологів щодо постійної орієнтації на носіїв позитивних рис. Варто визнати, що люди з поганим характером (чи небездоганим характером), яких із життєвих міркувань можливо, звично уникати, можуть зачаровувати суспільство, бути успішними лідерами, бути творчими та продуктивними в діяльності, демонструючи при цьому не лише витончені стратегії маніпулювання, а й реальні значущі досягнення. Для з'ясування життєвої ролі Темної тріади потрібні подальші дослідження.

Методи дослідження. Для визначення рис Темної тріади розроблені шкали, що вимірюють нарцисизм, психопатію та макіавеллізм окремо, а також шкала з 12 пунктів, відома як «Брудна дюжина», призначена для вимірювання всіх трьох вимірів одночасно.

Висновки. Таким чином, дослідження особливостей Темної тріади все ще перебуває на старті. «Темні» риси особистості заслуговують на розгляд та змістовні дослідження. Результати проведеного огляду відкривають інтригуючу можливість того, що деякі «темні» риси особистості можуть бути спеціалізованими соціальними адаптаціями, які дозволяють людям створювати та використовувати ніші в суспільстві.

Подальші дослідження допоможуть зрозуміти, як Темна тріада особистості впливає на продуктивну поведінку в освіті та в інших аспектах життя та допомогти взаємодіяти з людьми, які демонструють темнотріадні риси, працювати з ними, коли це необхідно для спільної діяльності, творчих рішень.

Дослідження Темної тріади будуть важливими для практичної психології, особливо в сфері практики правоохоронних органів, клінічній психології, управлінні бізнесом. Ймовірно, що риси Темної тріади можуть формувати парадоксальні ефекти, тож все може виявитися не таким, як ми можемо очікувати.

Продуктивність Темної тріади зумовлена прагненням особи бути успішною, займати високо статусні позиції, бути конкурентоспроможною, для цього треба діяти продуктивно: бути екстравертним учасником соціальної взаємодії, відкритим, впевненим, маневрувати в стосунках з іншими, обережним у негативному саморозкритті. Таким чином, в суспільстві, в різноманітних освітніх та організаційних середовищах носії Темної тріади, використовуючи поєднання базових рис, можуть створювати різноманітні ніші для власного процвітання — унікальні соціальні середовища, де їх «темна» сутність сприятиме соціальному успіху спільноти, а не лише досягненням носіїв цих рис.

Перспективи дослідження. Досліджуючи особистість, варто вийти за межі усталених особистісних вимірів, вивчити «темні» риси особистості та визначити їх адаптивність. Можна сподіватися, що проведення досліджень дозволить розширити уявлення дослідників і клініцистів у тому, що існують «темні» риси особистості поза домінуючою Темною тріадою.

Наше майбутнє дослідження — це спроба об'єднати та доповнити окреслені завдання, оцінюючи значення Темної тріади у повсякденному житті, починаючи від академічних досягнень, поведінки на робочому місці, творчості закінчуючи романтичними стосунками. Тож за «темними» сторонами особистості світле майбутнє нових досліджень.

Список використаних джерел

- Arvan, M. (2013). Bad news for conservatives? Moral judgments and the Dark Triad personality traits: A correlational study. *Neuroethics*, 6, 307–318.
- Allport, G. W. (1937). The functional autonomy of motives. *The American Journal of Psychology*, 50, 141–156.
- Carter, G. L., Campbell, A. C., & Muncer, S. (2014). The dark triad: Beyond a “male” mating strategy. *Personality and Individual Differences*, 56, 159–164.
- Feist, G. J. (1998). A Meta-Analysis of Personality in Scientific and Artistic Creativity *Personality and Social Psychology Review* 1998, V. 2, No. 4, 290–309
- Furnham, A., Richards, S. C., & Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10-year review. *Social and Personality Psychology Compass*, 7, 199–216.

- Glenn, A. L., Iyer, R., Graham, J., Koleva, S., & Haidt, J. (2009). Are all types of morality compromised in psychopathy? *Journal of Personality Disorders*, 23, 384–398.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556–563.
- Rauthmann, J. F. (2012). The Dark Triad and interpersonal perception: Similarities and differences in the social consequences of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Social Psychological and Personality Science*, 3, 487–496.
- Rauthmann, J. F., & Kolar, G. P. (2012). How “dark” are the Dark Triad traits? Examining the perceived darkness of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Personality and Individual Differences*, 53, 884–889.
- Rauthmann, J. F., & Kolar, G. P. (2013a). The perceived attractiveness and traits of the dark triad: Narcissists are perceived as hot, Machiavellians and psychopaths not. *Personality and Individual Differences*, 54, 582–586.

Григор'єва А. Г.

ВПЛИВ СПІВЗАЛЕЖНОСТІ НА ДІАДИЧНІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ У ГЕТЕРОСЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКАХ В ПЕРІОД РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

ВСТУП. Близькі стосунки є важливою сферою життя і посідають одне з найвищих місць в ієрархії загальнолюдських цінностей. Значимі стосунки багато в чому визначають індивідуальне благополуччя людини, відчуття повноти буття, здоров'я, радості і щастя, про що пишуть М. Аргайл, Д.А. Леонт'єв, А.О. Прохоров. На думку Г.М. Андреевої, Л.Я. Гозмана, А.Л. Журавльова, Т.Л. Крюкової, Д. Майерса, М.В. Сапоровської, Є.В. Куфтяк та інших дослідників [1;7], відносини мають високу значимість і для групового функціонування (наприклад, сім'ї, команди, колективу, організації). Разом з тим, у світовій та вітчизняній психології недостатньо дослідженим є питання про особливості діадичних копінг-стратегій залежно від чинника співзалежності у близьких стосунках, а саме невивченим залишається вплив цих факторів на динаміку романтичних стосунків в період ранньої дорослості.